

„Nem tudnék említeni egy másik, számomra nagyobb örömet nyújtó életutat...”

Beszélgetés Kaiser Ottó fotográfus–fotóriporterrel

A magyar fotográfia olyan különleges nagyságokat adott a világnak, mint André Kertész, Brassai, Robert Capa és a nemrég elhunyt Benkő Imre. Te hogyan találta meg ezt a művészeti ágat?

Pályára kerülésem egy véletlennek, pontosabban egy kudarcnak köszönhető. Sikertelen főiskolai felvételim után a pápai fotóműteremben gondoltam elkomolytalankodni egy évet a következő felvételiig. Nem éreztem különösebb vonzódást a szakma iránt. Egészen addig, amíg egy kampányszerű személyigazolvány-kép készítése során megcsillant valami ennek a tevékenységnek az izgalmából. Lázadó mindennapjaimba hirtelen költözött be a valóság. Fura módon ez a keretek közé szorított, előírásokon alapuló emberábrázolás, ahol szinte anatómiailag kellett megfogalmazni az arcot, közelebb hozta hozzám magát az embert. Amikor a velem szemben ülő megpróbálta hivatalossá rendezni az arcvonásait, hogy megfeleljen a saját dokumentuma számára, addig egy világ futott le a szemem előtt. Alig néhány arasznyi távolságból figyelve, olyan hatással volt rám, hogy a portrékészítés vált életem legizgalmasabb és legvonzóbb tevékenységévé. Igaz, az elkészített képeim összességéből nem ez volna megállapítható, de a szakmából élek mind a mai napig, tehát alkalmazkodnom kell a megbízóim és az olvasóim műfaji elvárásaihoz. Voltak évek, amikor szinte csak az épített örökségek dokumentálásával foglalkoztam.

Művészet vagy mesterség a fotográfia?

A fotográfiára mindig is mesterségként tekintettem. Olyan elfoglaltságra, amelyben éppen a megfelelő arányban keveredik az elmélet és a gyakorlat ahhoz, hogy lehetőségem legyen befolyásolni a végeredményt. Ha művészként állnék hozzá a feladataimhoz, azt hiszem, saját elvárásaimnak sem tudnék megfelelni, nemhogy a felszentelt ítések elvárásainak.

Engem sok kudarc ért, mert mindig mást mutatott a kész fotó, mint amit a keresőben láttam. Elszántam magam a New York Photography levelező gyorstalpalójának el-

végzésére, de nem segített. Kitanulható ez? Te milyen utat jártál be a mesterfokig?

Milyen utat jártam volna be? A poklok poklát! A „soha nem mentél elég messzire ahhoz, hogy igazán közel kerülj valamihez” dilemmáját magammal cipelve ma sem tudnám megmondani, hogy milyen fokozatnál tartok, vagy tartok-e valahol. Az biztos: nem tudnék említeni egy má- sik, számomra nagyobb örömet nyújtó életutat, mint amit a fotográfia, a képpel és az emberekkel való foglalatosság jelent.

Mit tanácsolsz a kezdőknek: az elméleti vagy a gyakorlati úton közeledjenek a fotográfiához?

Egyetlen eszközöm használati utasítását sem olvastam el soha. Ma sem. A kezdedben úgymint minden kiderül percek alatt! Ami meg nem, azt az alkalmazást valószínűleg nem miattad tették rá a gépvázra. Ha tanulni és készülni akarsz egy fotográfiafeladatra, akkor inkább olvasd olyan irodalmat, hallgass olyan zenét, ami majd segít kifejezni a mondanódodat, de eszedbe ne jusson a blendét és az időt bogarászgatni a gépeden! A terepen úgymint minden hiába! Ha nem szívből dolgozol, mehet az összes kép a kukába. Készülj, gyakorolj, azt viszont a nap minden percében! Ha bármilyen inger ér, fordítsd le azonnal a fotográfia nyelvére! Ha netán mégis elakadsz, úgymint utánanézel a leg- apróbb bosszantó hiba okának.

Mi volt az első olyan átfogó munkád, ami egy fotóalbum kiadásához vezetett?

Azt hiszem, ezt inkább egy folyamatként érdemes szemlél- ni, mert az első kötet nem egy varázsdoboz, amit ki- nyithatsz, ha jó viselkedtél. A komoly szerződések aláírása előtti és utáni évek fontosabbak, mint maga az időpont, amikor rákerül a megbízásra a pecsét! Különösen, ha belegendolunk, hogy a több mint ötven megjelent albu- mom nagy része nem szerzői kötet, hanem megrende- lésre készült, a kereskedelmi forgalom elvárásainak kény- telen-keletlen eleget tevő „termék”. Az első könyvemhez mégis az a hihetetlen élmény köt, hogy szerzőtársa lehet-

tem két olyan óriásnak, mint Koppány Tibor építész és Dercsényi Balázs művészettörténész, akik a XX. századi műemlékvédelem kiemelkedő figurái voltak. Az épített örökségekkel foglalkozó összes többi könyvem belőlük fakadt. Az ő tudásukat, felkészültségüket nyilván esélyem sem volt utolérni soha, de maximalizmusuk hatására még évek óta magam írom/kutatom a templomokról, várakról szóló könyveim szövegét.

Analog vagy digitális: megosztja-e a technika a fotósok táborát?

Az interjúműfaj aligha alkalmas, hogy részletesen taglaljam e két döntően fontos technikát. Röviden: digitális. Megosztottságról talán a 2000-es évek elején még lehetett beszélni, azóta ez már eldőlt. Nálam a nosztalgia abban ki is merül, hogy egyre inkább vállalom a fekete–fehér iránti vonzalmamat, és egyre kevesebb objektívet használok. Időnként ez komoly problémát jelent, hiszen egy feladatra való felkészülés idején szükségszerűen kirajzolódik valamilyen vízió, az első képtől szinte az utolsóig. Az alkotónak valamit látnia kell, még ha a fele sem lesz aztán igaz. Ilyenkor a technikai paramétereken kívül, a képek szerkezetétől elkezdve a feladat fizikai megközelítésének lehe-

tőségéig, minden útvesztőben bujkál. És ez nem csupán egy komolyabb oldalszámú könyv, de egy rövidebb fotóriport esetében is igaz lehet.

Az évtizedek során több tucat albumod jelent meg. Beszéljünk arról, amelynek kapcsán megismertelek. A Határtalan irodalom című, azóta háromkötetesre bővült sorozat számos elismerést kapott. Beavatnál a részletekbe?

2005-ben lapot alapítottam a kiadómnak, az Alexandrá-nak egy hamar népszerűvé váló kulturális folyóiratot Könyvjelző címmel. Mint alapító főszerkesztőnek és egyben képszerkesztőnek lehetőségem volt kijelölni a folyóirat célkitűzéseit, s miután úgy éreztem, hogy az erdélyi irodalom még mindig alulreprezentált volt akkoriban a kulturális életünkben, egy képriport és interjúsorozat készítésére indultunk Marosvásárhelyre. Ebből évekig tartó utazás lett, hiszen az volt az elképzelés, hogy minden szerzőt a saját környezetében örökítünk meg. Persze nem lehetett megállni a határon túli területeknél, hiszen az emigrációban élő írók, költők és műfordítók ugyanúgy a magyar irodalom részei. Végül az irodalomnál sem tudtunk megállni. Következtek a képzőművészek, színészek, táncművészek, így végül közel kettőszázötven alkotóhoz

Kovács Katáng
Ferenc,
Oslo,
2007
© Kaiser Otto

Kaiser Otto,
Kocsis Zoltán
portréja,
1991
© Kaiser Otto

látogattunk el Európa-szerte. Közben, a *Könyvjelző*vel párhuzamosan alapítottam egy másik folyóiratot is, egy negyedéves periodikát, *Hungaricum* címmel. Angol és magyar nyelvű mutációban, kétszáz oldalon, tízezer példányban biztosított felületet annak a hihetetlenül gazdag anyagnak, amivel kéthetenként hazatértünk. Életem legizgalmasabb és legtermékenyebb évei voltak, amelyeket a 2008-as válság söpört el. Nem túlzok, ha azt állítom, hogy a kétszázötven fős gyűjtemény feldolgozása mind a mai napig folyik. Hogy a képeknek valamiféle utóélete legyen, megpróbáltuk működő és arra hivatott intézményekben elhelyezni azokat. Eddig a Petőfi Irodalmi Múzeum és a londoni székhelyű Bridgeman Images, a világ talán legnagyobb kulturális képügynöksége vett át belőlük jelentősebb mennyiséget. A második évezred végi magyar kultúrának olyan képi dokumentációjáról beszélünk, amely még mindig megérdemelne egy külön albumot, hiszen a megjelent három, nagy formátumú album, vagyis a *Határtalan irodalom* csupán az irodalom környékéről mutat be kötetenként huszonöt alkotót. Igaz, életrajzzal, interjúval, műrészletekkel és a hozzájuk tartozó képriportokkal próbáltuk meg a teljesség élményét adni az olvasónak, de hol van ez a fotográfiailag látványosabban megfogalmazható színházak, műtermek és táncstúdiók világától? Megmondom hol: az archívumomban. Meg persze néhány kiállításra beválogatva. Megemlítem, tervezem va-

lamiféle folytatását, kiegészítését ennek az archívumnak, s ha erre gondolok, máig hálás vagyok az Alexandra Kiadó igazgatójának, Matyi Dezsőnek, hogy annak idején éveken keresztül zokszó nélkül támogatta ezt a rendkívül költséges produkciót.

Feleségeddel járjátok a világot. Hogyan osztottok meg a feladatokon?

Igen, együtt járjuk a világot, akár kiállítást viszünk Kanadába, fotócsapatot Törökországba, vagy valamelyik könyv anyagát gyűjtjük a Kárpát-medencében. Ma már annyira kiosztottuk egymásnak a szerepeket, annyira konkrét feladata van mindkettőnknek egy-egy megmozdulásban, hogy egyedül nem is vagyunk értelmezhetőek. Feleségeként az élettársam, fotográfus-könyvkészítőként a szerzőtársam. Talán így nyer igazán értelmet a „feleség” szó jelentése. Zsuzsa mindent megtanult a digitális fotófeldolgozástól, a könyvek grafikai tervezéséről és nyomdai előkészítéséről, hogy együtt maradhassunk a nap minden percében, a fontos és kevésbé fontos munkákban egyaránt. Lakásunk átmenet a tűzoltólaktanya és a műterem között, a munkaidő megállapításánál pedig soha nincsen gondunk, az ugyanis folyamatos!

Melyek voltak a legemlékezetesebb útjaitok?

Pár éve összeszámoltuk az országokat, ahol dolgoztunk. Ötvenkettőig jutottunk. Azóta még néhány hozzájött. Nehéz lenne választani, mert inkább az emberek jelentenek élményt mindkettőnknek, de ha már rákérdeztél, az egyik legkülönlegesebb találkozásunk Határ Győzővel történt. Viktória korabeli elvarázsolt kastélyában fogadott bennünket kilencvenkét éves korában, s mintegy fél napon keresztül élvezhettük szellemi erejét, csodálhattuk vitalitását, kóstolhattuk frissen pörkölt, saját készítésű kávéját, majd elégedetten autóba ültünk, s hazaindultunk Londonból. Annak idején szokásaink közé tartozott, hogy nagyon nagy távolságokról is egyvégtében tettük meg az utat a lakásunkig. Akkor is így történt. A magyar határon éppen akkor kerestük a rádióban a híreket, amikor bejelentették Győző halálhírét. Nagyon különös volt, hogy a számítógépünkre már úgy töltöttük le erről a legendás alkotóról készült képeket, hogy a neve mellé már a második dátum is odakerült. Ezekből a munkakapcsolatokból tartós barátságok is szövődtek. Hálás vagyok Kányádi Sándor, Sütő András, Domonkos Domi István vagy Sárközi Matyi barátságáért. Rengeteget tanultunk tőlük, hiszen különleges adottságú, rendhagyó életutat bejáró alkotóról van szó.

2019 óta zsúrielnöke, mentora vagy a Magyarország 365 című fotópályázatnak. Az évek során milyen változásokat tapasztaltál?

A pályázat elindítása előtt egyetlen komoly megmérettetés jöhetett szóba Magyarországon, a dokumentarista fotóremekket összegyűjtő, négy évtizedes múltra visszatekintő *Sajtófotó*-pályázat. Ez nagy kincs ma is! Köszönet érte Szalay Zoltánnak, Bánkuti Andrásnak, Szigeti Tamásnak, Szarka Klárának, akik ezidáig erejükön felül összetartották ezt a kulturális vállalkozást. Nem lehetett mindig könnyű. Három évig zsűriztem ezen a pályázaton, s három évig rendeztem a kiállításait is. Volt tehát tapasztalatom, elképzelésem arról, hogy milyen kapaszkodó, milyen megmutatkozási lehetőség kellene még korunk fotográfusainak. Így amikor felkértek, hogy hozzak össze valamit, gondolkodás nélkül igent mondtam. És itt természetesen ismét előkerül a digitalizáció kérdése: egyszer csak mindenki elkezdett fényképezni, mégpedig nem is akárhogy! Kiderült, hogy az emberek feje tele van képekkel, és eddig csak arra vártak, legyen hozzá eszközük, hogy megmutassák a gondolataikat. A közösségi oldalakat elárasztották a jobbnál jobb képek, amelyekről az első pillantásra kiderült, hogy nagyon sok munka van mögöttük. A fiatalok megdöbbenően sok energiát és időt szenteltek egy-egy kép elkészítésére, hatalmas fantáziával, felkészültséggel, sok esetben kiérlelt tudással láttak neki, hogy mu-

tassanak valamit magukból. A helyzet kiáltott egy olyan megmutatkozási lehetőség után, mint amilyené a *Magyarország 365* fotópályázat vált. Már az első pillanatban az látszott megfelelő vízióknak, ha nem csupán fotópályázatban gondolkodunk, hanem a fotó minden felhasználási területére is kiterjedő műhelymunka létrehozása a cél. Így beindult a könyvkiadás, a kiállítások sorozata, az online galéria, s most már a fotográfiai háttérbeszélgetéssorozat is megtalálni látszik a maga közönségét. Emellett rendszeresen járjuk az országot, hogy konzultációkat, portfolio review-kat tartsunk. A pályázat népszerűsége töretlen, az első meghirdetés után közel huszonkétezer kép érkezett, az utolsó három évben már negyvenötezer körüli ez a szám. Úgy érzem, az amatőrök és a profik egyaránt számítanak ránk, számolnak velünk minden évben.

Most min dolgoztok, és mikorra várható az új album?

A karácsonyfa alá odakerülhetett a *Várak és várkastélyok a történelmi Magyarországon* című albumunk. Két év munkájával tíz országból százhusz várat vagy várból átalakított várkastélyt kerestünk fel. E kötet folytatása a Kárpát-medencei épített örökségeink sorozatban megjelenő *Árpád-kori templomok* és a *Gótikus templomok* című albumoknak.

Kaiser Otto,
Sylvester Katalin
a Bateau Lavoir
műtermében,
2008
© Kaiser Otto